

ความทนทุกข์ของชนชั้นกลาง (กลุ่มหนึ่ง) ในเมืองกรุงเทพฯ:
รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตและเสียงที่หายไป
ในวิกฤตโรคระบาดโควิด-19

The Predicaments of (Some) Middle Class:
A Preliminary Study of Way of Living and Voices Lost
during the COVID-19 Pandemic

ปรมินทร์ ตั้งโอภาสวิไลสกุล^{1*}
Poramin Tangopasvilaisakul^{1*}

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

¹ Ph.D. Student, Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University, Bangkok, 10200, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: poramin.tang@gmail.com

(Received: February 25, 2021; Revised: July 13, 2021; Accepted: July 18, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีเป้าประสงค์เพื่อสำรวจประสบการณ์ทุกข์และวิถีชีวิตของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งสังกัดในภาคบริการ ซึ่งตกอยู่ในสภาวะผู้ไร้เสียงในภาวะวิกฤตโควิด ผ่านเรื่องเล่าชีวิตชนชั้นกลางจำนวน 6 คนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ โดยใช้แนวคิด ‘ความทุกข์ในชีวิตประจำวัน’ เป็นกรอบวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ ‘การสัมภาษณ์แบบสัญจร’ เป็นเครื่องมือศึกษาโลกประสบการณ์และการให้ความหมายกับโลกชีวิตท่ามกลางวิกฤต ตลอดจนผลกระทบต่อความกินดีอยู่ดีของพวกเขา ผลการศึกษาพบว่า ชนชั้นกลางบางกลุ่มต้องเผชิญกับความยากลำบาก ไม่เพียงประสบกับแรงกดดันจากหนี้สินที่พอกพูนรายได้กลับหดหาย หากแต่ยังแผ้วไปด้วยความตึงเครียดจากความไม่มั่นคงในอาชีพ ความเปราะบางความสัมพันธ์ครอบครัว ถูกโดดเดี่ยวจากมาตรการช่วยเหลือของรัฐ การตกช่วงชั้นทางสังคม ชนชั้นกลางเหล่านี้ต่างดิ้นรนหารายได้มาบรรเทาสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างหลากหลายตามทรัพยากรและภูมิหลัง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อหาแหล่งรายได้ทางเลือก การผันตัวเป็นแรงงานรับจ้าง การระดมทรัพยากรจากเครือข่าย เพื่อดูดซับวิกฤตและธำรงไว้ซึ่งชีวิตและบทบาททางสังคมให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทว่าเสียงประสบการณ์ทุกข์ของคนกลุ่มนี้กลับถูกกลบอยู่ฉากหลังของปรากฏการณ์ และหลายคนกลับถูกซ้ำเติมด้วยการถูกตีตราในความล้มเหลวของชะตาชีวิต

คำสำคัญ: ความทุกข์ทางสังคม โควิด-19 ชนชั้นกลางในเมือง

Abstract

The objective of this study is to explore the difficult experiences and way of living of a group of urban middle class working in the service industry who became unheard victims of the COVID-19 pandemic. This study explores the hardships of 6 middle-class people living in Bangkok using the concept of ‘everyday suffering’ as a conceptual framework and adapting the tool of ‘walk-along interview’ to help explore how people experience and provide definitions to their world of life and the consequential effects to their wellbeing. The result is some groups of the urban middle class are still facing hardships. Not only are they facing pressure from accumulating debts and declining income, but the people are also facing distress from the instability of their job, fragile familial relationships, feeling of being overlooked by the state’s relief measures, and risk of falling down the social class ladder. As such, this group of the middle class is struggling to earn more income to relieve their situation in different ways based on their resources and background, whether they are utilizing technology to find an alternative source of income, becoming day laborers, or gathering resources from relatives to relieve the waves of crisis crashing in life and retain their life and social role as best as they can. However, their difficult experiences are buried and swept away in the background. Worse, some are even further looked down on by people around them, their values judged and their lives deemed as a failure.

Keywords: Predicaments, COVID-19, Urban Middle Class

บทนำ

การระบาดใหญ่ของโรคโควิด-19 ได้สร้างความวิตกกังวลทางสังคมทั่วทุกมุมโลก [1] เนื่องจากตัววิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 มิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เชิงชีววิทยาหรือเชิงระบาดวิทยาที่คร่าชีวิตของผู้คนหรือส่งผลกระทบต่อในสภาวะของมนุษย์เท่านั้น หากแต่ยังเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่สร้างความทนทุกข์ทางสังคมต่อประชากรทุกกลุ่ม [2-4] ในแง่หนึ่งปรากฏการณ์ไวรัสโควิด-19 จึงดูประหนึ่งว่ามีลักษณะเท่าเทียม ที่ซึ่งจุดใจผู้คนทุกคนทุกชนชั้นอย่างไม่เลือกปฏิบัติ หากแต่ในทางปฏิบัติมันกลับซ่อนอำพรางโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนลดทอนและกดทับเสียงและประสบการณ์ทนทุกข์ที่หลากหลายของผู้คน ภายใต้กระบวนการทำให้ปรากฏการณ์โควิด-19 กลายเป็นเรื่องการแพทย์ (Medicalization of COVID-19) และปฏิบัติการทางวาทกรรมว่าด้วยการ ‘กดกราฟระบาดให้ต่ำลง’ [5-6] โดยงานวิจัยจำนวนมากได้เผยให้และเป็นการบอกเสียงให้แก่กลุ่มประชากรชายขอบว่า นอกจากพวกเขาจะเป็นกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่วนหนึ่งเนื่องจากเงื่อนไขชีวิตและความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ปิดกั้นไม่ให้พวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรในการป้องกัน ตลอดจนไม่สามารถที่จะประพจน์ให้สอดคล้องกับมาตรการการควบคุมของรัฐ [7-9] ขณะเดียวกันวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 ก็ยังซ้ำเติมสร้างความเสียหายผลกระทบและประสบการณ์ทนทุกข์ต่อกลุ่มคนตัวเล็กตัวน้อย ไม่ว่าจะเป็นคนยากจน แรงงานในเศรษฐกิจนอกระบบ และคนไร้บ้าน [10-11] กลุ่มชาติพันธุ์ [12] แรงงานข้ามชาติ [13-14] กลุ่มผู้พิการ [15] ตลอดจนแรงงานหญิง [16-18] นานกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ ของสังคม จึงทำให้ประชากรเปราะบางแต่ละกลุ่มได้รับผลร้ายและความทนทุกข์จากภัยพิบัติและโรคระบาดอย่างแตกต่างกัน [2, 19] คุญการของงานศึกษาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าในการจับภาพหรือทำความเข้าใจปรากฏการณ์โรคระบาดโควิด-19 กับความไม่เท่าเทียมเชิงสุขภาพ (Health Disparities) ตลอดจนการออกแบบนโยบายในการรับมือกับวิกฤตการณ์โรคระบาดในสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานะทับซ้อน (Intersectionality) หรือการบรรจบกันของอัตลักษณ์ที่หลากหลายของปัจเจกบุคคลภายในระบบทางสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สถานะทางชนชั้น ระเบียบทุนนิยมและลัทธิใครดีใครได้ (Meritocratic Norm) เชื้อชาติ/การเหยียดเชื้อชาติ เพศสภาพ/ระบบชายเป็นใหญ่ และความเป็นพลเมือง/ชาติภูมินิยม (Nativism) ที่มาบรรจบซ้อนทับ) ที่ผสมผสานและทำให้ประสบการณ์ความเจ็บป่วยของปัจเจกบุคคลเลวร้ายลง [20-21]

อย่างไรก็ดี ท่ามกลางเสียงและประสบการณ์ความทนทุกข์ของคนยากจนที่ถูกขบขันโดยงานวิชาการช่วงชิงพื้นที่ในสื่อ และได้รับน้ำใจจากภาคประชาสังคม ยังคงมีประชากรอีกกลุ่มที่ไร้เสียงและทนทุกข์อยู่ในความเงียบในวิกฤตการณ์โควิด-19 นั่นคือ ‘ชนชั้นกลาง’ (ผู้เขียนได้ใช้นิยาม ‘ชนชั้นกลาง’ อิงตามการวัดสถานะทางเศรษฐกิจสังคม (Socio-Economic Class: SEC) โดยวัดจากรายได้ครัวเรือนต่อเดือนตั้งแต่ 18,001 บาท – 50,000 บาท (ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 64 ของประชากรทั้งหมด) [22] ซึ่งภายในกลุ่มชนชั้นกลางเองก็มีความหลากหลายและซับซ้อนไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนภูมิหลังและเงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างกัน บ่อยครั้งพบว่า ครัวเรือนชนชั้นกลางเองก็มักมีระดับเงินออมที่ต่ำและมีระดับหนี้สูง [3, 23] ขณะที่มาตรการต่าง ๆ ของรัฐดูเหมือนจะมุ่งไปที่การ “อุมนายทุน-สงเคราะห์คนยากจน” เป็นหลัก [24]

บทความนี้ได้หยิบประยุต์แนวคิด ‘ความทนทุกข์ในชีวิตประจำวัน’ (Everyday Suffering) ของ Joseph Davis [25] โดยเขามองว่า ‘ความทนทุกข์’ คือ ประสบการณ์ที่มีชีวิตของผู้ทนทุกข์ที่พัวพันไปด้วยความตึงเครียด ความเจ็บปวด และการต่อสู้ดิ้นรนที่จะหลุดพ้นออกจากความตึงเครียดดังกล่าว ซึ่งความทน

ทุกข์ได้ผลผลิตสร้างสิ่งที่เรียกว่า “สภาวะการณ์ทบททุกข์” (Predicament) อันเป็นสภาวะการณ์ที่แฝงฝังอยู่และรู้สึก อยู่ภายในผู้ทบททุกข์ ที่ซึ่งพวกเขาพยายามที่จะบรรเทาเยียวยาและทำให้ดีขึ้น และ ‘ชีวิตประจำวัน’ มีนัยยะถึง ประสบการณ์เชิงปฏิบัติและที่ถูกรู้สึกของผู้คนสามัญ ซึ่งเป็นความพยายามในการทำความเข้าใจชีวิตทางสังคม ของผู้คนที่ก้าวพ้นไปจากกรอบทัศน์แบบเชิงสถาบันและมุมมองแบบชนชั้นนำ [25] มากไปกว่านั้น ชีวิตประจำวัน ยังเป็นอาณาบริเวณที่สำคัญในการทำความเข้าใจความทบททุกข์ทางสังคม เพราะชีวิตประจำวันไม่เพียงเป็น ปริณพจน์ที่ความทบททุกข์ ความเจ็บป่วย และวิกฤตการณ์เข้ามาบิดแทรกและเปลี่ยนทิศทางของกิจวัตร (Habit) ที่ละเล็กละน้อย เข้ามาประกอบสร้างความเป็นตัวตน ตลอดจนเข้ามาสร้างรอยปริแตกในความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ หากแต่ชีวิตประจำวันยังเป็นปริณพจน์ที่เทคโนโลยีของรัฐและตลาดเข้ามายุ้มยอหรือกระทำจากภายนอก ทำให้เกิดการบิดความสัมพันธ์หรือญาติและความใกล้ชิดให้ผิดแปลกไป [26] ขณะเดียวกันการสนใจไปที่ชีวิต ประจำวันก็ยังช่วยคลี่คลายให้เห็นถึงศักยภาพกระทำการของผู้ทบททุกข์ ที่พวกเขายังคงมีอิสระ มีกลวิธี และ เทคนิควิธีในการระดมทรัพยากร สร้างสรรค์เครือข่ายความสัมพันธ์การดูแลขึ้นมาประดับประดาและดูดซับ ห่วงวิกฤตดังกล่าว ฉะนั้นชีวิตประจำวันตัวมันเองจึงเป็นเหตุการณ์ที่มีความหมาย (Eventful) ตลอดจนช่วย เปิดมุมมองความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ในการทำความเข้าใจความพยายามต่อสู้ดิ้นรนของชีวิตผู้คนที่จมจ่อมอยู่ใน ความทบททุกข์ โดยไม่ลดทอนภาพชีวิตของพวกเขาในฐานะของเหยื่อหรือผลผลิตของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ระดับมหภาค [26]

บทความวิจัยนี้มุ่งหวังเพื่อให้พื้นที่แก่เสียงของชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มหนึ่งที่สังกัดอยู่ในภาคบริการ ซึ่งถูกลบและไม่ถูกได้ยินท่ามกลางภาวะวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 โดยผู้เขียนได้สำรวจถึง (1) ประสบการณ์ทบททุกข์ของชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มหนึ่งในภาคบริการ ที่อยู่ในสภาวะเหยื่อผู้ไร้เสียงในภาวะ วิกฤตโควิด-19 และ (2) วิธีชีวิตและประสบการณ์ทบททุกข์ท่ามกลางสภาวะวิกฤตโควิด-19 ได้ทำให้ชนชั้นกลาง เหล่านี้ตาสว่างและเกิดการตื่นรู้ทางสังคมถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่แฝงฝังอยู่ภายใต้ระบอบเสรีนิยมใหม่ โดยมุ่งหวังเพื่อเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางที่ประสบกับความทบททุกข์ในภาวะวิกฤตได้นำเสนอ ‘เสียง’ ของพวกเขาได้มีตัวตนและพื้นที่ในงานศึกษา มากกว่าที่จะถูกลดทอนเป็นตัวเลขทางสถิติที่ถูกนำไปใช้ยืนยันผลการ ทดลองที่ถูกเตรียมโดยคนวงนอก (Etic) [27]

ภาคสนามในภาวะวิกฤต: การสัมภาษณ์แบบสัญจรเตร็ดเตร่ (Go-along interview) กับการ ซึมซับประสบการณ์ที่มีชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบโควิด-19

1. การสัมภาษณ์แบบสัญจรเตร็ดเตร่ไปกับคู่สนทนา

ท่ามกลางสภาวะวิกฤตการณ์การระบาดของโควิด-19 และมาตรการการเว้นระยะห่างเชิงกายภาพ (Physical Distancing) การทำงานภาคสนามโดยใช้เครื่องมือทางชาติพันธุ์วรรณาที่เรียกว่า ‘การสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม’ ที่ต้องจุ่มจมคลุกคลีไปกับคู่สนทนานั้นดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะนอกจากเรา จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเอง ยังต้องตระหนักถึงการปรากฏตัวของเราในสนามที่อาจสร้างหรือเพิ่ม ความเสี่ยงใหม่ ๆ ให้แก่ผู้คนในสนาม [28] หากทว่าพันธกิจของนักมานุษยวิทยาในการเป็นกระบอกเสียงและ คลี่ปรากฏการณ์ผ่านข้อมูลสนามที่ลุ่มลึกและอิงกับบริบทนั้นมิได้หายไป บทความชิ้นนี้ได้ใช้หีบประยุกตใช้ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่จำเพาะ โลกทัศน์เจตคติ และ ประสบการณ์ทบททุกข์ของคู่สนทนา ตลอดจนเปิดโอกาสให้พวกเขาได้นิยามความหมายเกี่ยวกับประสบการณ์

ทนทุกข์ในภาวะวิกฤตการณ์โรคระบาด [29] ควบคู่กับ การสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์เคลื่อนที่ไปด้วยกัน (Go-along interview) [30] ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับบริบท (Contextually-based Information) ว่าผู้คนมีประสบการณ์และให้ความหมายกับโลกชีวิตของพวกเขาอย่างไร ตลอดจนผลกระทบของประสบการณ์เหล่านั้นมีต่อสุขภาพและความกินดีอยู่ดีของพวกเขาอย่างไร (ด้วยการท่องเที่ยวไปยังประสบการณ์ที่มีชีวิตของคู่สนทนา) ขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นว่า พื้นที่และสถานที่นั้นได้สร้างเงื่อนไขต่อปัจเจกบุคคลและสุขภาพความกินดีอยู่ดีรวมหมู่ของผู้คนในย่านอย่างไร [30-31] ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะช่วยคลี่คลายให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับผู้คนและโลกชีวิตของพวกเขาท่ามกลางบริบทที่ห้อมล้อมพวกเขาว่าเมื่อวิกฤตการณ์โควิด-19 ได้เข้ามาพัวพันทับซ้อนในความสัมพันธ์ที่กำลังดำเนินไปในชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มนี้ เหตุการณ์วิกฤตมันได้สร้างความทนทุกข์และแปรเปลี่ยนให้พวกเขากลายเป็นกลุ่มเปราะบางที่ไร้เสียงอย่างไร

มากไปกว่านั้น เทคนิคการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์เคลื่อนที่ไปด้วยกันยังช่วยพัฒนาสัมพันธภาพลดความอึดอัด และสร้างความไว้วางใจ (Rapport) ได้อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็ช่วยลดช่องว่างทางอำนาจระหว่างผู้วิจัยและคู่สนทนา [30] โดยในงานศึกษานี้ผู้เขียนให้คู่สนทนาเป็นผู้เลือกพื้นที่เส้นทางกำหนดทิศทางและจังหวะในการเคลื่อนย้าย ตลอดจนร่วมไตร่ตรองในย่านและสถานที่ที่มีความหมายต่อพวกเขา ขณะที่กำลังสนทนาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและประสบการณ์ท่ามกลางภาวะวิกฤตการณ์โควิด-19 โดยในการหาผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนได้รับการแนะนำกลุ่มตัวอย่างจากเพื่อนสมัยมหาวิทยาลัยที่เป็นแอร์โฮสเตสให้รู้จักกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ผ่านการแนะนำต่อกันตามลำดับเพื่อค้นหาผู้เข้าร่วมการวิจัยคนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบในทำนองเดียวกันจากวิกฤตการณ์ ซึ่งวิธีการสุ่มดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ‘พันธะความสัมพันธ์’ (Bond) ที่เชื่อมและดำรงอยู่ระหว่างผู้เข้าร่วมวิจัยคนแรกกับผู้เข้าร่วมวิจัยคนอื่น ๆ ที่อยู่ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นเพเดียวกันหรือคล้ายกัน จะช่วยให้เกิดการเข้าถึงแวดวงเครือข่ายทางสังคมและคนรู้จัก เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงรายชื่อผู้ที่มีศักยภาพเป็นผู้เข้าร่วมการวิจัยได้กว้างภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่จำกัด [32]

ตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ชื่อของผู้เข้าร่วมการวิจัย (นามสมมติ)	อ	แบงค์	นนท์	แดง	ขวัญ	ติม
อายุ	28	28	29	31	33	33
เพศ	หญิง	ชาย	ชาย	หญิง	หญิง	หญิง
อาชีพ	แอร์โฮเตส	รองผู้จัดการฝ่ายขายของโรงแรมแห่งหนึ่ง	สจ๊วต	เซฟโรงแรม	ผู้จัดการแผนกต้อนรับในโรงแรมแห่งหนึ่ง	แอร์โฮเตส
รายได้เฉลี่ยก่อนเกิดภาวะวิกฤต (ต่อเดือน/บาท)	50,000	40,000	45,000	40,000	35,000	40,000
รายได้เฉลี่ยหลังเกิดภาวะวิกฤต (ต่อเดือน/บาท)	9,000	12,000	11,000	12,000	6,000	10,000
รายละเอียดหนี้สิน	(รายได้ส่วนหนึ่งจากฐานเงินเดือนที่สายการบินให้ 5,000 บาทต่อเดือน และอีกส่วนมาจากอาชีพเสริม)	(รายได้จากอาชีพเสริมเนื่องจากโรงแรมหยุดกิจการชั่วคราว ถูกขอให้ออกก่อน แล้วค่อยมาสมัครใหม่เมื่อโรงแรมเปิดกิจการ)	(รายได้จากอาชีพเสริมเนื่องจากสายการบินมีมาตรการกึ่งบังคับให้ลางานโดยไม่รับเงินเดือน)	(รายได้จากอาชีพเสริมเนื่องจากโรงแรมหยุดกิจการชั่วคราว และถูกขอให้ออก)	(รายได้จากอาชีพเสริมเนื่องจากโรงแรมหยุดกิจการชั่วคราว จึงขอให้พนักงานลางาน โดยไม่รับเงินเดือน)	(รายได้จากอาชีพเสริมเนื่องจากสายการบินมีมาตรการกึ่งบังคับให้ลางานโดยไม่รับเงินเดือน)
อาชีพเสริม	ขายเบเกอรี่ออนไลน์	รับจ้างเป็นแมสเซ็นเจอร์ส่งของ และรับส่งผู้โดยสารในแอปพลิเคชันหนึ่ง	รับจ้างขับรถส่งผู้โดยสารในแอปพลิเคชันหนึ่ง	ขายอาหารออนไลน์	ขายอาหารออนไลน์	ขายเบเกอรี่ออนไลน์

ที่มา: ผู้เขียน

ผลการศึกษา

‘เหยื่อที่ถูกกลืนท่ามกลางสงครามโควิด-19’: เสียงและประสบการณ์ทนทุกข์ของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งในเมืองฯ

“...อย่างน้อยคนจนเขายังมีผู้คนคอยสงเคราะห์ช่วยเหลือ มีมาตรการของรัฐให้สมัครให้ลงทะเบียน ขณะที่ยกชั้นกลางแบบเราไม่ค่อยมีคนพูดถึง...แต่ภาพลักษณ์อาชีพแอร์โฮสเตสที่ดูรายได้สูงแบบเราใครจะเชื่อว่าจะลำบาก ทั้ง ๆ ที่สายการบินก็บังคับให้ leave without pay ซึ่งออร์ก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะอาจมีผลต่อการต่อสัญญาในอนาคต ทำให้รายได้ก็ไม่มี แต่ภาระค่าใช้จ่ายเต็มไปหมด ไหนจะค่าผ่อนคอนโดผ่อนรถ ค่าพอกไตคุณพ่อ ส่งน้องเรียน อรเป็นลูกสาวคนเดียวต้องหาเงินเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้านอีก ไปขอสินเชื่อเพิ่มธนาคารก็ไม่อนุมัติวงเงินอ้างว่าแอร์เป็นอาชีพเสี่ยงในช่วงวิกฤตนี้...ออร์กียายมาเดินรหารายได้เพิ่มหันมาทำขนมขายออนไลน์หลังจากที่ต้องหยุดบิน แต่ก็ได้เงินไม่มาก เงินเก็บก็ไม่มีมาก โดยที่ไม่รู้อนาคตเลยว่า จะได้กลับไปบินเมื่อไหร่หรือบริษัทจะไม่ต่อสัญญา...มาตรการต่าง ๆ ของรัฐก็ช่วยนายทุนและช่วยคนจนก่อน กลุ่มคนตรงกลางแบบเราไม่ค่อยมีคนพูดถึง ประกันสังคมกรณีว่างงานจากเหตุสุดวิสัยก็ยังไม่ได้ มาตรการลดค่าสาธารณูปโภคก็ไม่ชัดเจน และถึงจะให้ไปขอความช่วยเหลือก็คงโดนตีตราว่าเห็นใหม่ใช้ชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือยโดยตัดสินใจในโซเชี่ยลมีเดีย ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้เลยว่า สภาพชีวิตจริงของเรามีต้นทุนภาระอะไรบ้าง...เราไม่ได้โอดครวญลงเฟซบุ๊ก ไม่ได้หมายความว่า เราไม่เครียด เราไม่เดือดร้อน แต่มันซับซ้อนทั้งเรื่องอนาคตทางการเงินที่ไม่มั่นคง ภาพลักษณ์ที่มันค้าคือ และความหวังของครอบครัว...แต่เพื่อนบางคนเขาก็เอาเราไปนินทาว่า อรวางแผนเงินเก็บไม่ดี ตอนมีเงินก็เอาเงินไปเสริมความงามใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยที่พวกเขาไม่คำนึงเลยว่ามันเป็นอาชีพของเราที่ต้องดูแลสร้างภาพลักษณ์ตัวเอง เราโทรสายการบินก็ไม่ต่อสัญญา หรือไม่เห็นภาระค่าใช้จ่ายดูแลคุณพ่อและน้อง ที่ทำให้เราไม่สามารถรับมือกับเหตุการณ์นี้มาคิดแบบนี้ได้...อรอัดอั้นบอกใครไม่ได้ จนต้องไปหาจิตแพทย์เพราะเป็นซึมเศร้า” – อร [33]

คำสัมภาษณ์ของ ‘อร’ หน้าที่ที่อดโรยแตกต่างจากรูปโปรไฟล์แอร์โฮสเตส และกองยาด้านเศร้า (Antidepressant) ภายในห้องคอนโดใจกลางเมืองที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นความภาคภูมิใจ แต่ขณะนี้ได้กลายเป็นความกังวลและภาระของเธอ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ท่ามกลางสมรภูมิการต่อสู้กับโรคระบาด ยังมีเหยื่อกลุ่มหนึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันและความทนทุกข์อย่างเจ็บปวด วิกฤตการณ์โควิด-19 ได้ทำให้ผู้คนกลุ่มหนึ่งที่เคยมีชีวิตแบบชนชั้นกลางและเป็นลูกค้าชั้นดีของสถาบันการเงิน กลายเป็น ‘คนตัวเล็กตัวน้อยใหม่’ (The New Marginalized Group) ที่นอกจากต้องเผชิญความเสี่ยงในแง่ความมั่นคงทางการเงินและการทำงานแล้ว เสียงของพวกเขาก็ยังถูกละเลยและถูกบดบังด้วยมายาคติเหมารวมว่าด้วยอภิสิทธิ์ชนชั้นกลาง (ทั้ง ๆ ที่ภายในกลุ่มชนชั้นกลางเองก็มีความหลากหลายทั้งในแง่ของภูมิหลัง อัตลักษณ์ สถานการณ์ และประสบการณ์) ท่ามกลางวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 มิได้มีเพียงแต่แรงงานที่สังกัดในเศรษฐกิจนอกระบบที่ถูกทำลายด้วย ‘มาตรการล็อกดาวน์’ เท่านั้น ชนชั้นกลางในเมืองเอง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคบริการ) ก็ถูกทอดทิ้งให้อยู่ในสถานะชายขอบทางเศรษฐกิจ (Marginal Economic Status) สถานะความไม่มั่นคงทางการเงิน บ้างสูญเสียรายได้ บ้างต้องเผชิญกับสถานะว่างงาน ดังสะท้อนในงานศึกษาของกนกนรา พวงประยงค์ และसानิตย์ หนูนิล [34] ที่ได้สำรวจจากกลุ่มตัวอย่างคนเมืองจำนวน 530 ราย พบว่า ประชากรในกลุ่มที่เคยมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท (ซึ่งเป็นสัดส่วน

ที่ใหญ่ที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.9) มีสัดส่วนลดลงอย่างมีนัยยะสำคัญเหลือเพียงร้อยละ 42.8 หลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตโควิด-19 ขณะที่ประชากรในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญจากร้อยละ 12.6 เป็นร้อยละ 25.7 โดยคนเมืองกลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 60 ต้องการความช่วยเหลือ สามอันดับแรกของความต้องการ ได้แก่ การลดค่าสาธารณูปโภค ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และการพักชำระหนี้ ตามลำดับ [34] สภาวะวิกฤตการณ์โควิดได้ทำให้ชนชั้นกลางเหล่านี้เสี่ยงต่อการตกชั้นทางสังคม (Downward Social Mobility) กลายเป็นคนยากจน [35-36] โดยงานศึกษาของ Pew Research Center ได้คาดการณ์ว่าทั่วโลกมีประชากรกว่า 54 ล้านคนต้องหลุดออกจากชนชั้นกลาง [37] ดังเช่นในกรณีของ ‘แบงค์’ อดีตรองผู้จัดการฝ่ายขายในโรงแรม และ ‘นนท์’ สจ๊วตสายการบินแห่งหนึ่ง ที่ต้องผันตัวเองจากพนักงานเงินเดือนที่ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในห้องแอร์ (White-collar class) กลายเป็นแรงงานแมสเซ็นเจอร์รับจ้างส่งของรายวันและขับรถส่งผู้โดยสารรายวันบนท้องถนนกลางแจ้ง หรือ ‘แจ้ง’ ที่ต้องชีวิตพลิกผันจากเชฟโรงแรมดังมาเป็นแรงงานอิสระขายอาหารออนไลน์รายได้ไม่แน่นอน พยายามดิ้นรนหารายได้มาจุนเจือครอบครัวด้วยความยากลำบาก ดังกรณีของ ‘แบงค์’ และ ‘แจ้ง’ ได้กล่าวสะท้อนถึงประสบการณ์ทันท่วงทีไว้ว่า

“...พอโรงแรมประกาศปิดชั่วคราว ทางโรงแรมก็มาขอให้พนักงานลาออก ผมก็หันมารับจ้างเป็นขับส่งผู้โดยสารและเป็นแมสเซ็นเจอร์ส่งของ ใครจะนึกว่าจากทำงานในภัตตาคารในโรงแรม ต้องมาขับมอไซค์รับจ้าง (ซึ่งไปยังรถจักรยานยนต์ที่จอดตากแดดอยู่บริเวณข้างห้างสรรพสินค้า)... เพราะผมไม่มีเงินเก็บแล้ว เพราะเพิ่งตัดสินใจผ่อนบ้านไปเมื่อต้นปี แพนผมก็กำลังต้องอยู่ทำงานไม่ได้ ผมต้องทำงานคนเดียว...เครียดแต่ก็ไม่มีทางเลือก นอกจากมารับจ้างขับรถในแอปฯ แต่ก็ได้ลำบาก เพราะผมก็ไม่ใช่อยู่เส้นทาง ก็ต้องดูแลแพนที่กำลังท้องด้วย...หัวหน้าและคนที่ทำงานบางคน เขาก็นินทาผมนะว่าต้องมาลำบากขับมอไซค์ เพราะตอนมีไม่รู้จักเก็บเลย ทำให้ต้องมาลำบากเป็นแบบนี้...มันไม่ยุติธรรมเลยที่มอดลินเราแบบนี้” [38]

“...แจ้งเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว เป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องมีภาระดูแลลูก และแม่ที่ป่วยเป็นมะเร็ง สถานการณ์โควิดทำให้ชีวิตแจ้งพังทลาย ต้องปรับตัวใช้ทักษะที่มีมารับจ้างทำอาหารกล่องขาย รายได้ไม่แน่นอน แต่ภาระค่าใช้จ่ายรายเดือนที่แน่นอน ที่ต้องแบกหน้าไปขอร้องยืมเงินจากญาติ ๆ หนักกว่าเดิม เพื่อยืมมารักษาแม่ มาส่งค่าเทอมลูก ญาติก็ทว่าแจ้งฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักประมาณตน ส่งลูกเรียนเอกชนแพง ๆ แจ้งผิดห่อที่อยากให้อายุมีสังคมที่ดี มีโอกาสชีวิตที่ดี... ถ้าพี่ไม่มีภาระต้องดูแล พี่คงฆ่าตัวตายไปแล้วรู้รูด” [39]

สอดคล้องกับ ‘นนท์’ และ ‘ติ่ม’ ที่ต่างสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากในการปรับตัวเข้ากับรายได้ที่ลดลงและการทำงานที่เหน็ดเหนื่อย เพื่อพยายามธำรงสถานะของตนเองเอาไว้ว่า

“...ไม่เคยคิดเลยที่ต้องมาตกอับจากเงินเดือนหลายหมื่น ไม่ต้องเครียดเรื่องการเงิน แต่ตอนนี้กลับคิดไม่ถึงว่าจะบริหารเงินยังไงในอีกสัปดาห์ข้างหน้า ต้องหันมาเป็นคนขับรถ (ในแอปพลิเคชันหนึ่ง) หารายได้เท่าที่ทำได้อีกก่อน ต้องคอยมาขวบนล้นหลามค่า และยิ่งเสี่ยงติดเชื้ออีก เหนื่อยทั้งกายเหนื่อยทั้งใจ รายได้น้อย แต่หนี้เยอะ...ผมก็ยื่นเรื่องขอพักชำระหนี้ค่าคอนโดและค่ารถไป ก็ไม่รู้จะได้อนุมัติไหม...ไหนจะหนี้ของที่บ้านที่กู้มาทำสวนมะม่วง ผมเครียดมาก ภาระหนี้เต็มไปหมด แล้วก็รู้บริษัทจะเรียกเรากลับไปบินเมื่อไหร่ เพราะว่ามันต้องตามเคอร์เรนซ์

[รอบการหมดอายุของใบอนุญาตการบิน] หรือถ้าแย่ไปกว่านั้น ก็ไม่ต่อสัญญา ถ้าไม่ต่อสัญญา ผมว่าก็ต้องปล่อยคนโคปลอยรถ...ทั้งวิถีชีวิตแบบเดิม แล้วกลับไปทำสวนมั่ง” – นนท์ [40]

“...ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าเส้นทางชีวิตจะลงเอยแบบนี้ แพลนอนาคตที่วางแผนไว้ก็สะดุดไปหมด เพื่อนแอร์หลายคนต้องดิ้นรนให้อยู่รอด พี่เองก็อยู่ทูป [YouTube] ฝึกทำขนม เอามาหัดขายหารายได้เสริมไปพลาง ๆ ไม่ง่ายเลยนะการเป็นแม่ค้ามือใหม่ลองผิดลองถูก วันไหนออเดอร์น้อยเหลือก็ต้องทิ้ง ไหนยังต้องตื่นแต่เช้ามาเตรียมวัตถุดิบ แต่มันก็ไม่มีทางเลือก...ก็ต้องดิ้นรนกันไป หาเงินคอยดูแลตัวเองให้ดี รอวันถูกเรียกกลับไปบินอีกครั้ง” – ตีม [41]

หรือในกรณีของ ‘ขวัญ’ ผู้จัดการแผนกต้อนรับโรงแรมแห่งหนึ่ง ที่ถึงแม้จะไม่ถูกขอให้ลาออก แต่ด้วยนโยบาย ‘ลาโดยไม่รับเงินเดือน’ ก็ทำให้เธอต้องผันตัวมาทำข้าวแกงกับแม่ลงขายออนไลน์ เพื่อดิ้นรนหารายได้มาเป็นค่ารักษาพยาบาลพ่อที่ป่วยเป็นผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาพยาบาลต่อเดือนที่ค่อนข้างสูง ซ้ำร้ายไปกว่านั้น ตัวขวัญเองก็เป็นผู้ป่วยโรคซึมเศร้า (Depressive Disorder) (ขวัญต้องรับประทานยาต้านเศร้าและพบจิตแพทย์ทุกเดือน) ความเครียดและความวิตกกังวลที่เป็นผลสืบเนื่องจากวิกฤตการณ์โควิด-19 ไม่เพียงซ้ำเติมความรุนแรงของโรคให้หนักยิ่งขึ้น เธอยังต้องแบกรับภาระค่ารักษาทางด้านจิตเวชหลายพันบาท ความเครียดและความกังวลถูกขับเน้นผ่านแผนกสุขภาพจิตที่เธอนัดให้ผู้วิจัยมาสัมภาษณ์ พร้อมกล่าวอย่างกังวลว่า

“...มันเหมือนทุกอย่างถาโถมเข้ามา ความคิดเรื่องฆ่าตัวตายก็กลับมาอยู่ภายในหัวเรา บ่อยขึ้นกว่าเก่า แต่ด้วยที่พี่ยังพึ่งแม่ให้ดูแลพ่อที่ป่วยคนเดียวไม่ได้ ทำให้เรายังต้องอยู่สู้ แต่ก็สู้ไปด้วยใจที่เหมือนตายไปแล้ว” [42]

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ท่ามกลางความเสี่ยงความทนทุกข์(กระแสหลัก)ของคนยากจนในภาวะวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่ครอบคลุมพื้นที่สื่อและงานวิชาการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่พวกเขา ยังคงมีเสียงของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งที่ถูกกลืนและไม่มีใครช่วยเหลือ ขณะที่อำนาจต่อรองของพวกเขาเหล่านี้นับกับบริษัทยักษ์ก็แทบจะไม่มี เรียกร้องก็ไม่ได้ต้องคอยเก็บงำ เนื่องด้วยกังวลถึงผลการพิจารณาการต่อสัญญาในอนาคต อันเป็นผลจากการชุดรีดแบบยืดหยุ่น (Flexpotation) ที่อุบัติขึ้นในระบอบเสรีนิยมใหม่ ที่ทำให้ปัจเจกบุคคลไม่มีความมั่นคงในการทำงาน และรู้สึกถูกแทนที่ได้ตลอดเวลา [43-45] ซ้ำร้ายไปกว่านั้นพวกเขาบางคนยังถูกตีตราว่า พวกเขาต้องประสบกับโชคชะตาที่โหดร้ายเพราะพฤติกรรมของพวกเขาเอง การตระหนักถึงความต้องการและปัญหาของผู้คนยากจนนั้นมิได้หมายความว่าไม่มีความทุกข์ยากหรือผลกระทบที่เลวร้ายดำรงอยู่ในประชากรที่อยู่ในช่วงชั้น (รายได้) ที่สูงกว่า เนื่องจากภายในกลุ่มชนชั้นกลางเอง นอกจากจะมีสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละปัจเจกบุคคลที่แตกต่างหลากหลายแล้วนั้น [3, 37] พวกเขาก็ต่างถูกพันนาการด้วยเงื่อนไขหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมเฉกเช่นประชากรชายขอบกลุ่มอื่น ๆ สภาวะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ไม่เฉพาะคนยากจนหรือคนชายขอบที่เป็นจะ ‘ชนผู้ไร้เสียงหรือคนเปี้ยล่าง’ (Subaltern) [46] โดย Gayatri Spivak (2010) ซึ่งเธอมองว่ากลุ่มชนชั้นครอบงำ (Dominant Groups) ที่มีตำแหน่งแห่งที่หรือมีอภิสิทธิ์มากกว่ากลุ่มคนเปี้ยล่าง (The Subaltern) ย่อมที่จะมีเสียงในปริณณตสาธารณะมากกว่า [46] อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ในบางสภาวะการณ์ (เช่นในสภาวะวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19) กลุ่มชนชั้นอภิสิทธิ์อย่างชนชั้นกลาง ที่ดูเหมือนมีสถานะทางเศรษฐกิจ มีบทบาทเชิงการเมืองและวัฒนธรรมในเมือง

ในสภาวะปรกติกลับตกอยู่ใน ‘สภาวะไร้เสียง’ ที่ต้องเผชิญกับความทนทุกข์และความยากลำบากในภาวะวิกฤตอย่างเฉียบ ๑ ดังสะท้อนในทฤษฎีของ ‘อร’ ที่กล่าวไว้ว่า “มาตรการต่าง ๆ ของรัฐก็ช่วยนายทุนและช่วยคนจนก่อน กลุ่มคนตรงกลางแบบเราไม่ค่อยมีคนพูดถึง” [33] แม้มุดังกล่าวทำให้พิจารณาได้ว่าการมองชนชั้นแบบแยกขั้วตรงข้ามระหว่างชนชั้นนำ – ชนชั้นเบียดเบียน ทำให้เกิดอำพรางบดบังเสียงของกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางหรือสถานะที่สาม (The Third Position) ซึ่งมีสถานะที่อิทธิพลที่มิได้สังกัดทั้งชนชั้นครอบงำและชนชั้นเบียดเบียน เป็นชนชั้นที่ถึงแม้ยังคงมีความได้เปรียบเชิงโครงสร้างกว่าคนยากจนอยู่บ้าง แต่ก็กลับมีสภาวะไร้เสียงเฉกเช่น [หรือในบางกรณีก็ยิ่งกว่า] คนยากจนในภาวะวิกฤต กลุ่มชนชั้นกลางไร้เสียงเหล่านี้ไม่เพียงต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน หากแต่ยังประสบกับความตึงเครียดและบาดแผลทางจิตใจจากความตึงเครียดอย่างโดดเดี่ยวจากมายาคติเหมารวมที่มีต่อชนชั้นกลาง อย่างไรก็ดี ชนชั้นกลางเหล่านี้ก็ได้สยบยอมหรือจำนนต่อโชคชะตาชีวิตอันเลวร้าย พวกเขาเองได้พยายามปรับเปลี่ยน เลือกรื้อฟื้น ตลอดจนค้นแสวงหาเทคนิควิธีและยุทธศาสตร์ใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะหรือหาแหล่งรายได้ทางเลือกใหม่ ๆ การผันตัวมาเป็นแรงงานอิสระรับจ้างรายวัน และการระดมทรัพยากรจากเครือข่าย เพื่อต่อสู้กับภาวะวิกฤตที่กำลังถาโถมเข้ามาในชีวิต ตลอดจนดำรงไว้ซึ่งชีวิตทางสังคมและบทบาทหน้าที่ของพวกเขาให้ปรกติและดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

วิกฤต COVID-19 วิกฤตโครงสร้าง: การตื่นรู้ทางสังคมของชนชั้นกลางต่อความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่แฝงฝังอยู่ภายใต้ระบอบเสรีนิยมใหม่

“โรคระบาดโควิดทำให้เราเห็นว่าทุนนิยมที่เราเคยคิดว่าดีมันแย่งชิง มันทำให้เห็นว่ารัฐ และบริษัทมันพร้อมจะทอดทิ้งทั้งเราทันทีที่เราใช้ประโยชน์ไม่ได้ เราต้องรับผิดชอบตัวเองเหมือนที่เราบอกคนแพ้ต้องดูแลตัวเอง” – อร [33]

การระบาดของโรคโควิด-19 และมาตรการเชิงการเมือง-สาธารณสุขต่าง ๆ (Political-health Interventions) ยังได้เปิดโปงและเร่งให้เห็นถึงโฉมหน้าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) และความเสียเปรียบเชิงโครงสร้าง (Structural Disadvantage) ที่แฝงฝังอยู่ในระบอบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Regime of Governance) และสภาพสังคมเสี่ยงภัย (Risk Society) (อันเป็นผลผลิตจากระบอบเสรีนิยมใหม่) ตลอดจนการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจสังคม-การเมืองภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมสมัยใหม่ที่ไม่เพียงสร้างความเปราะบาง หากแต่ยังสกัดกั้นตัวเลือกและบั่นทอนศักยภาพของมนุษย์ในการบรรลุสิ่งต่าง ๆ [2] ที่ซึ่งทำให้พวกเขาต้องทุกข์ทนและตกอยู่ในสภาพเงื่อนไขการดำรงชีพที่ไม่แน่นอน เต็มไปด้วยความหวาดกลัว และความเปราะบางที่ต้องเผชิญปัญหาอย่างล่ำพั้ง ได้ปรากฏเด่นชัดขึ้นในสำนึกและการรับรู้ของชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มนี้ กล่าวคือ วิถีชีวิตและประสบการณ์เชิงวัตถุในชีวิตประจำวัน (Dairy Material Experience) ท่ามกลางสภาวะวิกฤตโควิด-19 ที่ตนต้องเผชิญ ทำให้ชนชั้นกลางที่ถูกทับชุดรีดเหล่านี้เข้าใจและตาสว่าง (Demystify) และตระหนักรู้เท่าทันว่าตนถูกกดขี่ชุดรีดผ่านประสบการณ์ทุกข์ที่พวกเขาเผชิญด้วยตนเอง [47] ภายใต้ระบอบเสรีนิยมใหม่ ความมั่งคั่งและอำนาจถูกกระจายขึ้นไปเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำ ขณะที่ความรับผิดชอบต่อเรื่องความกินดีอยู่ดีและความเสี่ยงต่าง ๆ ถูกผลักลงมาให้กลายเป็นเรื่องของชะตากรรมของปัจเจกบุคคล [48] ชนชั้นกลางในเมืองเหล่านี้รู้สึกถูกทอดทิ้งจากทั้งองค์กรและตัวรัฐ

โดย ในส่วนของระดับองค์กร ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 6 คน ต่างให้ข้อมูลสอดคล้องในทำนองเดียวกันว่า เมื่อเกิดภาวะวิกฤตขึ้น องค์กรของพวกเขาต่างก็ใช้มาตรการปรับโครงสร้างแบบยืดหยุ่น (Flexible Rightsizing) ด้วยการทิ้งขอร้องถึงบังคับให้พนักงานยินยอมที่จะขอลาโดยไม่รับเงินเดือน (Leave Without Pay) หรือแม้กระทั่งถูกร้องขอให้ลาออก [เพื่อให้บริษัทไม่ต้องเสียเงินค่าชดเชยตามกฎหมาย] โดยองค์กรคำนึงแต่เพียงประสิทธิภาพและกำไรขาดทุน ขณะที่ภาระความจำเป็นและสวัสดิภาพของพนักงานถูกผลักให้กลายเป็นความรับผิดชอบส่วนตัว (Self-care) ซึ่งภาวะความเปราะบางและความไม่มั่นคงดังกล่าวเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมดุลหรือสมมาตร (Asymmetrical Power) ที่บริษัทได้ควบคุมผ่านวิถี ‘การขูดรีดแบบยืดหยุ่น’ (Flexpolitation) [45] ที่ในด้านหนึ่ง ได้สร้างความรู้สึกละเลยในหน้าที่งานให้แก่พนักงาน (Insecurity-inducing Strategy) และลดความเป็นอิสระในการทำงาน (Autonomy) ผ่านการจ้างงานแบบสัญญาจ้างที่มีระยะเวลาเพื่อทำให้ลูกจ้างรู้สึกถึงสภาวะไร้อำนาจการต่อรอง สามารถถูกแทนที่ได้ตลอดเวลา (Replaceable) เพื่อบีบบังคับให้พวกเขาต้องยอมจำนนและยอมรับซึ่งการกดขี่ ผ่านการควบคุมกำกับพื้นที่การผลิต (Manipulate Space of Production) เพื่อทำลายการต่อต้านของแรงงานและเพื่อสร้างความเชื่อเชื่อ (Obedience) อันเป็นผลจากการขาดซึ่งอำนาจ ขาดซึ่งทรัพยากร อันเป็นวัตถุดิบในการสร้างศักยภาพของการต่อต้าน [49] ขณะที่ ในอีกด้านหนึ่ง ก็สามารถช่วยลดต้นทุน (Cost Reduction) และเพิ่มรายรับภายใต้การบริหารจัดการแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Management) [43, 45] ดังที่ ‘นนท์’ สจ๊วตสายการบินแห่งหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า

“สายการบิน เขาจ้างลูกเรือเป็นแบบสัญญาจ้าง สายการบินบอกให้พนักงานต้องเสียสละ พวกเราก็ไม่มีสิทธิไปเรียกร้องมาก กลัวจะไม่ถูกต่อสัญญาหลังโรคโควิด-19 จบ เพราะอาชีพนี้ มีคนเยอะแยะที่พร้อมจะมาสมัครมาแทนที่เรา...มันทำให้เราเห็นว่าบริษัทเอาเปรียบเราแค่ไหน ทั้ง ๆ ที่เราทุ่มเททำงานให้กับองค์กร แต่สิ่งที่บริษัทตอบแทนเราคือต้องช่วยตัวเอง” [40]

ในส่วนของระดับรัฐ ครั้นเมื่อชนชั้นกลางเหล่านี้หวังจะไปพึ่งพิงรัฐ ตัวระบบคิดของรัฐไทยเองก็กลับมีหัวใจแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Mentality) [50] นั่นคือ เป็นรัฐที่ลดระบบสวัสดิการของรัฐ แต่กลับเรียกร้องและผลักภาระในการดูแลความกินดีอยู่ดีไปให้ตัวปัจเจกบุคคล (Self-care/self-responsibility) พลเมือง (โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลาง) ถูกคาดหวังให้มีความเป็น ‘องค์ประธานแบบเสรีนิยมใหม่’ (Neoliberal Self) ที่ซึ่งสามารถดูแลตัวเองและครอบครัวของตนเองได้ แทนที่จะคาดหวังการช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชูโดยรัฐ [51] สอดรับกับงานชาติพันธุ์วรรณาของ Hai Ren ที่เผยให้เห็นถึงความตึงเครียด และความเปราะบางของชนชั้นกลางในสังคมจีนภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ที่ซึ่งถูกเรียกร้องให้ประกอบสร้างตัวตน (Life-building) มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการ คอยคิดคำนวณอยู่ตลอดเวลา (Calculation) และสมมติฐานชีวิตแบบชนชั้นกลาง เพื่อให้มีตัวตนและเป็นที่ยอมรับ (Recognizable) [52] ปัจเจกบุคคลเป็นผู้รับผิดชอบในความสำเร็จและความล้มเหลวของตัวปัจเจกบุคคลเอง ขณะที่ความตกยาก การกลายเป็นชายขอบ และการถูกกีดกัน หาใช่เป็นความรับผิดชอบของรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ [53-54] ดังที่ Nikolas Rose (1996) ที่มองว่า “รัฐเสรีนิยมใหม่สนองตอบต่อผู้หันทุกข์ราวกับว่า พวกเขาเป็นผู้กำกับชะตาชีวิตอันอัปโชคของตนเอง” [55] ภายใต้ระบอบเสรีนิยมใหม่ดังกล่าว ตัวเลือกและโอกาสชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคลจึงถูกจำกัดด้วยรูปแบบของทุนต่าง ๆ (Forms of Capital) ที่แต่ละปัจเจกบุคคลมีอยู่ ความเสี่ยงต่าง ๆ ถูกผลักและถ่ายโอนไปยังปัจเจกบุคคล ทำให้ความเสี่ยงต่าง ๆ ถูกนิยามว่าเป็นเรื่องที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนต้องรับมือแก้ไขเอง [56] พร้อม ๆ กับการอุบัติขึ้นของ ‘วาทกรรมการโทษเหยื่อ’

(Victim Blaming Discourse) ที่ทำให้ปัจเจกบุคคลที่ไม่มีผลผลิตภาพหรือไม่ไปด้วยกันกับระเบียบแห่งเสรีนิยมใหม่รู้สึกถูกตีตราและละเลย ขณะเดียวกันวาทกรรมดังกล่าวก็หล่อเลี้ยงและสร้างความชอบธรรมให้แก่ระเบียบการปกครองแบบเสรีนิยมใหม่ อำพรางความรุนแรงเชิงโครงสร้างและทำให้ปัจเจกบุคคลไม่ตั้งคำถามกับตัวระบบโครงสร้างที่มากดขี่หรือกระทำต่อปัจเจกบุคคล [57] ทั้งนี้ เนื่องจากศาสตร์ศิลปะการปกครองเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Governmentality) ได้สร้างจิต ความคาดหวัง หล่อหลอมพฤติกรรม และสร้างความเป็นองค์ประธาน (Subjectification) ที่มีลักษณะเป็น ‘องค์ประธานที่รับผิดชอบตนเอง’ (Self-care) [58] ที่วางอยู่บนฐานคิดที่ว่าความล้มเหลวในชะตาชีวิตเป็นผลจากความล้มเหลวเชิงศีลธรรมและความเบี่ยงเบนเชิงวัฒนธรรมของตัวปัจเจกบุคคล ขณะที่ตัวมาตรการ โครงสร้าง และระเบียบทางเศรษฐกิจการเมืองที่ดำรงอยู่มีความชอบธรรมและไม่ได้มีความผิดปกติ [59]

ฐานคิดดังกล่าวสะท้อนทั้ง ในวรรณคดีระดับรัฐ ที่ซึ่งบรรดาหน่วยงานรัฐ (Government Agencies) ต่างมุ่งวิพากษ์หรือกล่าวโทษไปที่พฤติกรรมของปัจเจกบุคคล โดยไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์เงื่อนไขชีวิตและโครงสร้างที่รายรอบปัจเจกบุคคลอยู่ ไม่ว่าจะเป็นโฆษกของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) ที่วิพากษ์การเคลื่อนย้ายของผู้คนกลับต่างจังหวัดว่า เป็นปัจจัยที่ทำให้การแพร่ระบาดเพิ่มสูงขึ้นในต่างจังหวัด [60] ทั้ง ๆ ที่การสัญจรและการเคลื่อนย้าย (Traffic and Mobilities) นั้นตัดผ่านสัมพันธ์กับอำนาจ ความไม่เท่าเทียม และการเมือง [61-62] กล่าวคือ มันมีโครงสร้างของความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจสังคมที่คอยบีบบังคับว่าปัจเจกบุคคลใดที่สามารถเลือกที่จะเคลื่อนย้ายเมื่อใดและที่ใดได้ ขณะที่ก็มีปัจเจกบุคคลบางกลุ่มที่ไม่สามารถกระทำเช่นนั้นเพราะสภาพเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มาปิดกั้นโอกาสชีวิตของพวกเขา [63] หรือกรณีของโฆษกการไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) ที่วิพากษ์ว่า อัตราค่าไฟฟ้าที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19 เป็นผลจากพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าที่สิ้นเปลืองของปัจเจกบุคคล (อาทิ การปรับอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศ การเปิดตู้เย็นบ่อย ๆ การเปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าทิ้งไว้ เป็นต้น) [64] ทั้ง ๆ ที่ประชาชนถูกขอร้องถึงบังคับ (ด้วยพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน) ให้เก็บตัวอยู่ที่บ้าน (State-imposed Isolation) ซึ่งรัฐควรมีพันธะในการจัดหาสวัสดิการ สาธารณูปโภค และเครื่องยังชีพให้แก่พลเมืองของตน ขณะเดียวกันก็ยังสะท้อนในวรรณคดีระดับปัจเจกบุคคล โดยผู้คนในสังคมต่างก็ถูกครอบงำและสมทวน ‘วาทกรรมการโทษเหยื่อและองค์ประธานแบบรับผิดชอบตนเอง’ ดังกล่าวเข้ามาตัดสินและตีตราพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่เบี่ยงเบนออกจาก ‘ความเป็นองค์ประธานแบบเสรีนิยมใหม่’ ดังเช่นสะท้อนในประสบการณ์ถูกตีตราของ ‘อร’ [33] และ ‘แบงค์’ [38] ที่ถูกกล่าวโทษและตีตราโดยคนรอบข้างว่า ‘ล้มเหลวในการวางแผนทางการเงิน’ และ ‘ขาดซึ่งมุมมองการมองเวลาแบบมุ่งเน้นอนาคต’ (Future-time Orientation) จนทำให้พวกเขาต้องประสบกับความทนทุกข์และความยากลำบากในยามวิกฤต หรือในกรณีของ ‘นนท์’ ที่ถูกสถาบันการเงินตัดสินคุณค่าพฤติกรรมในการบริหารจัดการทางการเงิน ในทำนองว่า

“ตอนผมไปขอทำเรื่องพักชำระหนี้กับธนาคารที่ธนาคาร พนักงานธนาคารก็พูดที่เล่นที่จริงว่าอาชีพลูกเรือรายได้ดีนี่ ทำไมหมุนเงินไม่ทัน ใช้จ่ายเกินตัวหรือ” [40]

แม้มุดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มายาคติ ‘วัฒนธรรมความยากจน’ (Culture of Poverty) ของ Oscar Lewis [65] ยังคงถูกหยิบใช้เป็นเครื่องมือเชิงวัฒนธรรมสำเร็จรูป (Cultural Toolkit) และไม่เคยสูญหายไป [ทั้ง ๆ ที่ถูกวิพากษ์และล้มล้างด้วยกองทัพวรรณกรรมเชิงชาติพันธุ์วรรณามากมาย (โปรดดู Goode [66])]

เนื่องจากชุดมายาคติไปด้วยกันได้กับศาสตร์ศิลป์การปกครองแบบเสรีนิยมใหม่ที่หลักการความรับผิดชอบไปที่ตัวปัจเจกบุคคล โดยละเอียด ‘ความรับผิดชอบร่วมของสังคมและรัฐโดยรวม’ (Collective Responsibility) มากไปกว่านั้น มายาคติดังกล่าวก็ยังมีวาทกรรมที่กว้างพอที่จะถูกตีความและหยิบใช้มาตัดสินบุคคลต่าง ๆ ที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานและองค์ประฐานแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Self) โดยบทความชิ้นนี้เองก็ยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่า ‘วัฒนธรรมความยากจน’ นั้นมีความความฉาบฉวย ในแง่ที่ว่ามันไม่ใช่เรื่องของ ‘ความเบี่ยงเบนบกพร่องเชิงทัศนคติหรือพฤติกรรม’ (Personal Inadequacies) แบบตรงไปตรงมาที่ทำให้ปัจเจกบุคคลกลายเป็นคนยากจนและ/หรือไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนความยากจน [67] หากแต่มันยังสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเงื่อนไขเชิงเศรษฐกิจการเมือง สถานการณ์เฉพาะหน้า และความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่อยู่รายรอบมากระทำ และเป็นอุปสรรคกดทับโอกาสชีวิตของผู้คนให้ต้องเผชิญกับสภาพเงื่อนไขการดำรงชีพที่ยากลำบาก เฉกเช่นภาพชีวิตของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 6 คนที่สังกัดอยู่ในชนชั้นกลาง ที่ซึ่งต้องตกอยู่ในสภาวะเปราะบางเนื่องจากสภาวะทับซ้อนทั้งจากตัวสถานการณ์โรคระบาด เงื่อนไขส่วนบุคคล ตลอดจนความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่แฝงฝังอยู่ระบบเสรีนิยมใหม่ (ไม่ว่าจะเป็นการขูดรีดเชิงยึดหยุ่นของเอกชน การบริหารจัดการของรัฐที่มีหัวใจแบบเสรีนิยมใหม่ที่มีมาตรการแบบสงเคราะห์แทนที่จะเป็นสวัสดิการ การตีตราของผู้คนรอบข้าง) ที่ต่างผสมผสานกันเป็นปัจจัยคุกคามชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มนี้ ฉะนั้น สิ่งที่ชนชั้นกลางผู้ไร้เสียงเหล่านี้ต้องการหาใช้เงินสงเคราะห์หรือเงินบริจาคช่วยเหลือแต่อย่างใด หากแต่พวกเขาเหล่านี้ต้องการโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) อาทิ มาตรการอุดหนุนสาธารณสุข (ที่มากพอ) มาตรการทางกฎหมาย (Legal Guarantee) ที่กำกับและตรวจสอบว่าพวกเขาจะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมจากบริษัทว่าจะไม่ถูกปลดหลังจากพ้นวิกฤต (Employment Protection) การปรับโครงสร้างหนี้กับสถาบันการเงิน เป็นต้น เพื่อคอยพยุง สร้างความมั่นใจ และค้ำจุนเพื่อให้พวกเขาสามารถฟื้นคืนความเป็นองค์ประฐานสามัญกลับคืนหลังภาวะวิกฤตจบสิ้นลง ดังที่ ‘อ’ และ ‘แ’ กล่าวไว้ว่า

“อรคิดว่สิ่งทีชนชั้นกลางต้องการไม่ใช่เงินบริจาคเงินทำนุบำท แต่เป็นพวกสวัสดิการที่มช่วยเหลือบรรเทาค่าสาธารณสุขโรคที่มันขัดเจนและมากพอ ทั้งค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเน็ตที่ต้องใช้ทำงาน และที่สำคัญคืออยากรให้รัฐมาควบคุมบริษัทต่าง ๆ ว่เขาจะไม่ปลดเรออก เพราะพวกบริษัทใหญ่ ๆ ต่างก็ขอเงินช่วยเหลือเงินอุดหนุนของรัฐบาลมาสนับสนุนธุรกิจ...อรอยากรมั่นใจได้ว่ที่อดทนดิ้นรนในวันนี้ จะทำให้อรสามารถกลับไปทำงานได้เหมือนเดิม” [33]

“...แองอยากรให้รัฐและคนรอบข้างเห็นใจ เข้าใจ พวกเรา (ชนชั้นกลางในภาคบริการ) พวกเราจ่ายภาษีให้รัฐ ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ทุ่มเทแรงงานที่มีให้กับโรงแรม แต่พอเกิดวิกฤตเรากลับถูกทอดทิ้งให้ช่วยเหลือตัวเอง ทั้ง ๆ ที่เราก้มีภาระ มีความรับผิดชอบที่ต้องแบกรับมากมายเหมือนกัน แต่รัฐกลับไม่ปกป้องคนตัวเล็ก ๆ แบบเราเลย” [39]

สำหรับชนชั้นกลางไร้เสียงกลุ่มนี้ วิกฤตการณ์โควิด-19 ได้เปิดโปงและเร่งเร้าให้เห็นถึงความโหดร้ายของโครงสร้างสถาบันและโครงสร้างการปกครองของรัฐภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมสมัยใหม่ที่สร้างความเสี่ยงภัยและความเปราะบางในชีวิตและการหาเลี้ยงชีพท่ามกลางสภาวะวิกฤต พวกเขาไม่เพียงต้องต่อสู้ดิ้นรนกับความทนทุกข์เชิงกายภาพและความเสื่อมของคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจสังคมเพียงลำพัง (อาทิ ภาระหนี้สิน การสูญเสียงาน หน้าที่ความเป็นแม่และ/หรือการเป็นลูกที่ด้อย) หากแต่ชนชั้นกลางที่ไร้เสียงเหล่านี้ยังต้องแบก

รับความทนทุกข์ทางจิตใจโดยที่ไม่มีใครรับรู้ (ดังกรณีของ ‘อร’ [33] ที่ผลพวงจากวิกฤตโควิด-19 ทำให้เธอป่วยเป็นโรคซึมเศร้า หรือกรณีของ ‘ขวัญ’ [42] ที่วิกฤตซ้ำเติมโรคซึมเศร้าให้หนักหน่วงขึ้น) วิกฤตการณ์ดังกล่าวได้เรียกร้องให้ภาครัฐทบทวนกระบวนการของระบบสวัสดิการทางสังคมและโครงการช่วยเหลือทางสังคมเสียใหม่ให้มีลักษณะครอบคลุมไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusiveness) เพื่อช่วยให้กลุ่มชนไร้เสียงเหล่านี้สามารถดำรงชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างดีเท่าที่จะเป็นไปได้

บทสรุป

บทความชิ้นนี้ได้พยายามนำเสนอเสียงและประสบการณ์ทนทุกข์ของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งในเมืองฯ ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากเพียงลำพังท่ามกลางม่านหมอกของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 พวกเขาเหล่านี้ไม่เพียงต้องประสบกับแรงกดดันจากภาระหนี้สินที่พอกพูนหากแต่รายได้กลับหดหาย หากแต่ยังแฝงไปด้วยความวิตกกังวลจากความไม่แน่นอนในความมั่นคงอาชีพ ความหวาดกลัวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงกับชีวิตที่จะเกิดตามมาหลังการระบาดของโควิด-19 [2] ความรู้สึกถูกโดดเดี่ยวจากมาตรการการช่วยเหลือของรัฐ ความเสี่ยงต่อการตกชั้นทางสังคม (Downward Social Mobility) ซึ่งชนชั้นกลางกลุ่มนี้ก็พยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหารายได้มาบรรเทาสถานการณ์เฉพาะหน้า หากทว่าประสบการณ์ทนทุกข์ของพวกเขาเหล่านี้กลับถูกกลบไปอยู่ฉากหลังของปรากฏการณ์ ซ้ำร้ายไปกว่านั้นหลายคนกลับถูกซ้ำเติมด้วยการตัดสินใจคุณค่าและการตีตราจากผู้รอบข้างถึงความล้มเหลวในชะตาชีวิต อย่างไรก็ดี ท่ามกลางวิกฤตการณ์ที่เลวร้าย อย่างน้อยมันได้เผยให้เห็นถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความไม่เท่าเทียมเหลื่อมล้ำที่แฝงฝังอยู่ในระบอบเสรีนิยมใหม่ ทำให้ชนชั้นกลางบางกลุ่มเริ่มต้นรู้ถึงความไม่เท่าเทียมและความเลวร้ายของตัวระบอบเสรีนิยมใหม่ผ่านประสบการณ์ทนทุกข์ที่พวกเขาเผชิญด้วยตนเอง ซึ่งวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ช่วยจุดประกายเล็ก ๆ ให้ผู้คนเริ่มตั้งคำถามกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ และนำไปสู่แสวงหาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่ซึ่งมิได้ขับเคลื่อนด้วยกำไร หากแต่ขับเคลื่อนเจตจำนงของส่วนรวมและการมีส่วนร่วมของเสียงที่หลากหลายจากทุกกลุ่มที่อยู่ในสังคม เพื่อที่จะพัฒนาระบบสวัสดิการและโครงการรองรับทางสังคมที่มีความยุติธรรมเหมาะสมสำหรับคนทุกกลุ่มในยุคหลังวิกฤตการณ์โควิด-19

References

- [1] Sadati, A. K., Lankarani, M. H. B., & Lankarani, K. B. (2020). Risk society, global vulnerability and fragile resilience; sociological view on the Coronavirus outbreak. *Shiraz E-Medical Journal*, 21(4). <http://emedicalj.com/articles/102263.html>.
- [2] Manderson, L., & Levine S. (2020). Covid-19, risk, fear, and fall-out. *Medical Anthropology*, 39(5), 367–370. doi.org/10.1080/01459740.2020.1746301.
- [3] Hardy, B., & Ziliak, J. (2020, April 15). *Money, money, money: The fiscal Response to Covid-19*. <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2020/03/24/money-money-money-the-fiscal-response-to-covid-19/>.
- [4] United Nations. (2020, April 15). *Everyone included: Social impact of Covid-19*. <https://www.un.org/devel/development/dspd/everyone-included-covid-19.html>.

- [5] Montgomery, C., & Engelmann, L. (2020, April 15). *Domestication of modelling in the era of Covid-19*. <http://somatosphere.net/2020/epidemiological-publics-on-the-domestication-of-modelling-in-the-era-of-covid-19>.
- [6] Segata, J. (2020, April 15). *Covid-19: Scales of pandemics and scales of anthropology*. <http://somatosphere.net/2020/covid-19-scales-of-pandemics-and-scales-of-anthropology>.
- [7] Chaiwat, T., Mai-Ngam, N., Dumchuen, N., Amesbutr, J., Thana, P., & Chaisrilak, C. (2020, April 30). *Behavioral economics on life journey and collective action of Thai household in Covid-19 situation*. <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5233>. (In Thai).
- [8] Parmet, W. E., & Sinha, M. S. (2020). Covid-19 – the law and limits of quarantine. *New England Journal of Medicine*, 382(15), 1-3. doi: 10.1056/NEJMp2004211.
- [9] Reeves, R. V., & Rothwell, J. (2020, April 15). *Class and Covid: How the less affluent face double risks*. <https://www.brookings.edu/blog/upfront/2020/03/27/class-and-covid-how-the-less-affluent-face-double-risks>.
- [10] Ahmed, F., Ahmed, N., Pissarides, C., & Stiglitz, J. (2020). Why inequality could spread Covid-19. *Lancet*, 5(5), E240. doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30085-2.
- [11] Sattayanurak, A., Pintobtang, P., Preechasinlapakun, S., & Visetpricha, B. (2020, April 20). *A summary of survey results “the urban poor in Covid-19 crisis” and suggestions to Thai government: A dynamics of urban poor in the changing urban society research project*. https://drive.google.com/file/d/1gYuoD9IrSsbZsSIUSbvptdrJxKMfxjmc/view?fbclid=IwAR3vNLAniQp1KKwPrQQTJXts5fTs9VMwZP-vx8ErV_IrcPhOM-NPtutg8ALE. (In Thai)
- [12] Khunti, K., Singh, A. K., Pareek, M., & Hanif, W. (2020). Is ethnicity linked to incidence or outcomes of Covid-19? *British Medical Journal*, 369(8243), m1548 doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.m1548>.
- [13] Guadagno, L. (2020). *Migrants and the Covid-19 pandemic: An initial analysis*. International Organization for Migration.
- [14] Orcutt, M., Patel, P., Burns, R., Hiam, L., Aldridge, R., Devakumar, D., Kumar, B., Spiegel, P., & Abubakar, I. (2020). Global call to action for inclusion of migrants and refugees in the Covid-19. *Lancet*, 395(10235), 1482–1483. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30971-5.
- [15] Maboloc, C. R. (2020). Who is the most vulnerable during a pandemic? The social model of disability and the Covid-19 crisis. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, 30(4), 158–161.
- [16] Fraser, E. (2020, April 15). Impact of Covid-19 pandemic on violence against women and girls. *VAWG Helpdesk Research Report 284*. <https://www.sddirect.org.uk/media/1881/vawg-helpdesk-284-covid-19-and-vawg.pdf>.

- [17] Peterman, A., Potts, A., O'Donnell, M., Thompson, K., Shah, N., Oertelt-Prigione, S., & van Gelder, N. (2020, April 15). *Pandemics and violence against women and children*. <https://www.cgdev.org/sites/default/files/pandemics-and-vawg-april2.pdf>.
- [18] United Nations. (2020, April 15). *Policy brief: The impact of Covid-19 on women*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf>.
- [19] Marshall, J., Wiltshire, J., Delva, J., & Bello, T. (2020). *Natural and manmade disasters: Vulnerable populations*. Springer.
- [20] Heard, E., Fitzgerald, L., Wigginton, B., & Mutch, A. (2019). Applying intersectionality theory in health promotion research and practice. *Health Promotion International*, 35(4), 866-876. doi: 10.1093/heapro/daz080.
- [21] Lopez, N., & Gadsden, V. L. (2016, April 15). *Health inequities, social determinants, and intersectionality*. Discussion paper, National Academy of Medicine. <https://nam.edu/wp-content/uploads/2016/12/Health-Inequities-Social-Determinants-and-Intersectionality.pdf>
- [22] Hokari, G., Miyabe, Y., Thanwongprasert, N., Threeapatsakul, A., Tienprasertkij, A. devi Attamimi, F.E., ... & Sakai, T. (2015). *The seamless middle: New perspectives on the ASEAN middle class*. HAKUHODO Institute of Life and Living ASEAN.
- [23] Chuenchoksan, S., Suwannik, S., & Suksumake T. (2019). Thai household debt: The facts from BOT-Nielsen household financial survey. *Focus And Quick (FAQ)*, 1(143) https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/FAQ/FAQ_143.pdf. (In Thai)
- [24] Thairath Online. (2020, April 15). Editorial: Help all groups of Thai people. *Thairath Online*. <https://www.thairath.co.th/news/politic/1820396>. (In Thai)
- [25] Davis, J. E. (2020). *Chemically imbalanced: Everyday suffering, medication, and our troubled quest for self-mastery*. The University of Chicago Press.
- [26] Das, V. (2015). *Affliction: Health, disease, poverty*. Fordham University Press.
- [27] Sofaer, S. (1999). Qualitative methods: What are they and why use them? *Health Services Research*, 34(5 Pt 2), 1101-1118.
- [28] Grohmann, S. (2020). Covid-19's 'Safe Space' for the homeless. *HAU*. https://haubooks.org/grohmann-covid19homeless/?fbclid=IwAR0w_MkS71AX0EzC_xii5YMclWw-r8Ase9dTh5bF5EAX2Y2EssDovgEQyvX.
- [29] Bernard, H. R. (2006). *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. (4th Ed.). Altamira Press.
- [30] Carpio, R. M. (2009). Come take a walk with me: The "go-along" interview as a novel method for studying the implications of place for health and well-being. *Health & Place*, 15(1), 263-272. doi: 10.1016/j.healthplace.2008.05.003.

- [31] Finlay, J. M., & Bowman, J. A. (2017). Geographies on the move: A practical and theoretical approach to the mobile interview. *The Professional Geographer*, 69(2), 263–274.
- [32] Atkinson, R., & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *Social Research Update*, 33(1), 1–4.
- [33] Orn, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), April 4, 2020. (In Thai).
- [34] Phuangprayong, K., & Noonin, K. (2020, April 26). *The survey report: Impacts, adaptation, and altruistic behavior of working-age population in Bangkok Metropolitan Region amidst of the Covid-19 crisis*. <https://www.facebook.com/169059186777803/posts/114925208209183>. (In Thai)
- [35] Buheji, M., & Ahmed, D. (2020). Retaining a concrete (middle class) in post COVID-19 era. *American Journal of Economics*, 10(6), 425–432.
- [36] South China Morning Post. (2020). Coronavirus pandemic puts millions of middle class Southeast Asians at risk of poverty. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3105600/coronavirus-pandemic-puts-millions-middle-class-southeast>.
- [37] Singh, K. D., & Kumar, H. (2021). Covid-19 pushes India’s middle class toward poverty. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2021/04/16/business/economy/india-covid19-middle-class.html>.
- [38] Bank, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), March 31, 2020 (In Thai)
- [39] Jang, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), April 12, 2020 (In Thai).
- [40] Non, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), April 5, 2020 (In Thai).
- [41] Thim, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), April 8, 2020. (In Thai).
- [42] Kwan, pseudonym. (Interviewee), Tangopasvilaisakul, P. (Interviewer), April 1, 2020. (In Thai).
- [43] Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford University Press.
- [44] Livingstone, D. W., & Scholtz, A. (2016). Reconnecting class and production relations in an advanced capitalist ‘knowledge economy’: Changing class structure and class consciousness. *Capital & Class*, 40(3) 469-493. doi: 10.1177/0309816816653882.
- [45] Ross, A. (2009). *Nice work if you can get it: Life and labor in precarious times*. NYU Press.
- [46] Spivak, G. C. (2010). Can the subaltern speak? In R. C. Morris (Ed.), *Can the subaltern speak? Reflections on the history of an idea* (pp. 66–111). Columbia University Press.
- [47] Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press.
- [48] Pyysiäinen, J., Halpin, D., & Guilfoyle, A. (2017). Neoliberal governance and ‘responsibilization’ of agents: Reassessing the mechanisms of responsibility-shift in neoliberal discursive environments. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 18(2), 215–235. doi: 10.1080/1600910X.2017.1331858.

- [49] Bourdieu, P. (1998). *Acts of resistance: Against the tyranny of the market*. (R. Nice, Trans.). The New Press.
- [50] Rojo, L. M. (2018). Neoliberalism and linguistic governmentality. In J. W. Tollefson & M. Perez-Milans (Eds.), *The Oxford handbook of language policy and planning* (pp. 544–567). Oxford University Press.
- [51] McGuigan, J. (2014). The neoliberal self. *Culture Unbound*, 6(1), 223–240.
- [52] Ren, H. (2013). *The middle class in neoliberal China: Governing risk, life-building, and themed spaces*. Routledge.
- [53] Harges, J. (2016). *Law, immunization and the right to die*. Routledge.
- [54] Mavelli, L. (2017). Governing the resilience of neoliberalism through biopolitics. *European Journal of International Relations*, 23(3), 489–512.
- [55] Rose, N. (1996). Governing ‘advanced’ liberal democracies. In A. Barry, T. Osborne & N. Rose (Eds.), *Foucault and political reason* (pp. 37–64). Chicago University Press.
- [56] Brown, S., Shoveller, J., Chabot, C., & La Montagne, A. (2013). Risk, resistance and the neoliberal agenda: Young people, health and well-being in the UK, Canada and Australia. *Health, Risk & Society*, 15(4), 333–346.
- [57] Ryan, W. (2009). The art of savage discovery: How to blame the victim. In A. Leon-Guerrero & K. M. Zentgraf (Eds.), *Contemporary readings in social problem* (pp. 6–15). Sage Publications.
- [58] Butler, J., & Athanasiou, A. (2013). *Dispossession: The performative in the political*. Polity Press.
- [59] Bourgois, P. (2001). Culture of poverty. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (pp. 11904–11907). Pergamon.
- [60] BBC. (2020, 22 March). Coronavirus: 188 of new Covid-19 cases found, the MoPH has urged people to stay at home. *BBC*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-51992489> (In Thai).
- [61] Jaffe, R., & de Koning, A. (2016). *Introducing urban anthropology*. Routledge.
- [62] Yazici, B. (2013). Toward an anthropology of traffic: A ride through class hierarchies on Istanbul’s roadway. *Ethnos* 78(4), 515–542.
- [63] Rijal, B. (2020, April 20). *Walking becomes political during the pandemic*. <https://anthro-dendum.org/2020/04/30/walking-becomes-political-during-the-pandemic>.
- [64] Thairath Online. (2020b, April 19). Causes of why electric bills increase so high, Thais complain about fraudulent water meter bills making the Covid-19 crisis get worsen. *Thairath Online*. <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1824909>. (In Thai).

- [65] Lewis, O. (2012). The culture of poverty. In G. Gmelch, R. V. Kemper & W. P. Zenner (Eds.), *Urban life: Readings in the anthropology of the city* (pp. 175–184.). (5th Ed.). Waveland Press.
- [66] Goode, J. (2002). How urban ethnography counters myths about the poor. In G. Gmelch, R. V. Kemper & W. P. Zenner (Eds.), *Urban life: Readings in the anthropology of the city* (pp. 185–201). (5th Ed.). Waveland Press.
- [67] Small, M. L., Harding, D. J., & Lamont, M. (2010). Introduction: Reconsidering culture and poverty. *The Annals of the American Academy*, 629(1), 6–27. doi: 10.1177/0002716210362077.